

OPERACJONALIZACJA KOMPETENCJI KLUCZOWYCH

Waldemar Furmanek

Resumé

Podjmując kolejny raz problematykę kompetencji w opracowaniu skazuję na konieczność rezygnacji z ujmowania ich w nurcie dydaktyki behawiorystycznej. W to miejsce proponuję wprowadzenie rozwiązań w nurcie pedagogiki humanistycznej. Eksponuję znaczenie tzw. kompetencji miękkich, zwanych osobistymi lub interpersonalnymi. Omawiam ich rodzaje i cechy.

Rozważania prowadzę w kontekście następujących psychologicznych modeli człowieka: behawiorystycznego, kognitywnego i humanistycznego.

Abstract

Undertaking next I sentence in this study the problems of competence on necessity of resignation from capturing of their in current of didactics behavioral once. I in this place propose the introduction of solutions in current of humanistic pedagogy. I exhibit meaning the so called soft competences, called personal or interpersonal. I talk over their kinds and feature.

I lead in context of following man's psychological models considerations: behavioral, cognition and humanistic.

Wprowadzenie

Ustalenie określonego katalogu kompetencji kluczowych jest punktem wyjścia do takiego ich operacjonalizowania aby mogły być one przetłumaczone na katalog twierdzeń prakseologicznych, służących praktyce pedagogicznej. Zadanie nie jest łatwe. Bez przyjęcia jednoznacznej interpretacji teoretycznej niemożliwe jest jego wykonanie. Z tego powodu w niniejszym fragmencie prezentuję próbę takiej operacjonalizacji odwołując się do strukturalnej koncepcji kompetencji kluczowych, którą omówiłem w opracowaniu

*Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*¹.

Wychodzę przy tym od przyjętego w Polsce katalogu kompetencji kluczowych. Obejmuje on pięć następujących kompetencji kluczowych:

- I. Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się.
- II. Skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach.
- III. Efektywne współdziałanie w zespole.
- IV. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób.
- V. Sprawne posługiwanie się komputerem.

Model operacjonalizacji poszczególnych kompetencji kluczowych:

I. Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się.

Ta kompetencja uczniów wiąże się z następującymi komponentami:

- planowania wykonania zadania,
- świadomością celów i przedmiotów uczenia się,
- odpowiedzialnością i samodzielnością uczenia się.

¹ W. Furmanek, *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki*

Kiedy człowiek się uczy, nieustannie podejmuje decyzje typu: czego i w jakiej kolejności uczyć się, jak wyłapać błędy i luki, co uznać za najważniejsze i jak te najistotniejsze fragmenty wyróżnić z całości materiału. Obecnie większość decyzji podejmuje w szkole nauczyciel, przekazuje je uczniowi, a więc uczeń uczy się kierowany bieżącym instruktą lub wskazanymi zadaniami. Trafne podejmowanie decyzji dotyczących treści i procesów uczenia się to umiejętność, którą młody człowiek powinien opanować, po to by przejąć na siebie odpowiedzialność za swój rozwój, za siebie i swoją edukację. Należy więc wspomagać ucznia w opanowaniu umiejętności planowania, organizowania, kontrolowania przebiegu i rezultatów oraz doskonalenia własnego uczenia się. Czyli uczymy świadomego programowania własnego rozwoju i planowego, kontrolowanego (samodzielnie) uczenia się. Można stwierdzić, iż w istocie jest to uczenie uczniów programowania własnego rozwoju.

II. Skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach.

Kompetencja ta ujawnia się w następujących dyspozycjach uczniów:

- precyzyjnym wyrażaniu swoich myśli (także z zastosowaniem rysunku),
- racjonalnym słuchaniu innych,
- umiejętnościach werbalnych, czyli takim mówieniu i objaśnianiu, aby inni nas rozumieli,
- poprawnym odczytywaniu znaków graficznych i pozawerbalnych.

Znaczenie umiejętności nawiązywania kontaktów między ludźmi nieustannie rośnie.

Komunikują nam, czego się od nas oczekuje, my komunikujemy nasze oczekiwania. Dają nam do zrozumienia, jakie mają intencje, jacy są, informują. My zaś mamy własnych adresatów. Praca, sprawy publiczne i prywatne wymagają umiejętności porozumiewania się, co do zamiarów, potrzeb, mości. Jeśli umiemy podzielić się wiedzą, nasze wprawy ułożą się lepiej. Innymi słowy, człowiek coraz częściej musi korzystać z umiejętności doprowadzania innych do zrozumienia jego komunikatów i rozumienia komunikatów przekazywanych jemu. Czyli uczymy krytycznego rozumienia innych i czynienia siebie zrozumiałym.

III. Efektywne współdziałanie w zespole.

Kompetencja ta ujawnia się w następujących umiejętnościach:

- racjonalnych postępowaniach w działaniach zespołowych, podejmowaniu różnych ról (trzeba umieć być przełożonym, partnerem i podwładnym),
- wspólnego organizowania zadań i współpracy z innymi,
- odpowiedzialności za grupę za wyniki pracy grupy.

Człowiek wykonuje coraz więcej zadań wspólnie z innymi. Skład zespołów zmienia się, ale współpracować trzeba umieć z każdym. Zmieniają się nasze role - raz organizujemy pracę zespołu, a kiedy indziej jesteśmy członkiem zespołu, któremu kto inny wyznacza zakres pracy i jej kierunek. Trzeba umieć być przełożonym, partnerem i podwładnym. Praca w małych grupach na lekcji przygotowuje do pracy i współpracy. Zadaniem edukacji jest nauczyć uczniów organizowania wspólnego wykonywania zadań i pracy w grupie.

IV. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób.

Kompetencja ta ma służyć temu, aby uczniowie:

- umieli dostrzegać problemy,
- przyjmowali twórczą postawę,
- umieli stawiać hipotezy, weryfikować je,
- umieli korzystać z posiadanej wiedzy w nowych sytuacjach.

Zarówno w pracy, jak poza nią, zaskakują nas sytuacje nietypowe, w których trzeba zdecydować się na nietypowe postępowanie. Najpierw zwykle sprawdzamy, czy w naszym zakodowanym systemie działań znajdziemy coś odpowiedniego. Jeśli nie, próbujemy określić, na czym polega ta nietypowa trudność. Następnie staramy się korzystając z wiedzy zdobytej wcześniej zorientować się, jakie wiadomości są nam potrzebne i jak je uaktywnić. A wówczas, decydujemy, jak postąpić. Wszystko to są umiejętności oparte na swoistej wrażliwości na to, co nowe i inne. Materiał nauczania daje wiele okazji do rozwiązywania problemów, a to sprzyja rozwojowi myślenia uczniów. Wymaga to opanowania umiejętności dostrzegania i określania problemu, wyszukiwania, tworzenia i weryfikacji hipotez, stosowania różnorodnych metod rozwiązywania problemów.

V. Sprawne posługiwanie się komputerem.

Kompetencja ta ma służyć temu, aby uczniowie:

- umieli sięgać do nowych źródeł informacji, celowo je gromadzić i przetwarzać.

Kompetencja ta jest związana z koniecznością wykorzystania najnowszych osiągnięć techniki, jakimi są technologie informacyjne i sprzęt komputerowy. W największym stopniu chodzi o ich wykorzystanie do wspomagania procesów uczenia się. Dzięki komputerom i technologiom komunikacyjnym mamy łatwy dostęp do ogromu informacji potrzebnych w danej chwili dla wykonania konkretnego zadania. Musimy potrafić racjonalnie i etycznie wykorzystać te informacje na wiele sposobów. Trudno wykonywać dziś bardziej skomplikowane prace bez komputera, z którego czerpiemy informacje, a także przekazujemy informacje i je przetwarzamy. Odpowiednio oprogramowany komputer dostępny w klasie zrównuje pozycje nauczyciela i uczniów wobec naukowej wiedzy.

Poziomy kompetencji

I. Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się

Etap 1:

Uczeń podejmuje **próby** wykonania zadania.

Etap 2 :

Potrafi **określić cel** ogólny zadania i kolejność wykonywanych prac.

Etap 3:

Potrafi **zdobyc** brakujące i dostępne informacje.

Etap 4:

Uczeń potrafi **ocenić** wyniki i porównać je z zamierzonym celem.

II. Skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach

Etap 1:

Uczeń potrafi **zrozumieć** zadanie wyrażone w prosty i jednoznaczny sposób, ustnie bądź pisemnie. Uczeń potrafi **wyjaśnić**, w jakiej sytuacji znajdują się wykonujący pracę i potrafi objaśnić niektóre wyniki dotychczasowej pracy. Mógłby to być na przykład stosunkowo prosty opis słowny lub krótki, natychmiastowy opis pisemny.

Etap 2:

Uczeń potrafi **określić** zadanie wynikające z danej sytuacji i potrafi spośród ustnych, pisemnych i wizualnych informacji **wyłowić** te, które są potrzebne do wykonania zadania. Uczeń potrafi **przedstawić** użyte metody i wyniki w uporządkowanej, logicznej kolejności. Mógłby to być uporządkowany raport, w którym istniałaby możliwość skorzystania i wyboru kombinacji właściwych środków.

Etap 3:

Uczeń potrafi **analizować** informacje i sytuację, **formułować** zadania i **zdobyc** dostęp do informacji potrzebnych do skutecznego i efektywnego poradzenia sobie z tymi przez siebie określonymi zadaniami. Uczeń potrafi **przygotować** jasny, dobrze przedstawiony i uporządkowany raport, używając kombinacji najbardziej odpowiednich środków. Raport może na przykład zawierać wytłumaczenie przyjętej strategii, uzasadnienie, co było konieczne, a co można było uznać za zbędne i komentarz dotyczący założeń i uproszczeń.

III. Efektywne współdziałanie w zespole

Etap 1:

Uczeń racjonalnie **współpracuje** w grupie jako jej członek. Pyta, prosi o wyjaśnienie, słucha dyskusji, potrafi dostosować się do decyzji grupy w sprawie pracy do wykonania.

Etap 2:

Uczeń świadomie **uczestniczy** w grupowej dyskusji i podejmowaniu decyzji, staje się odpowiedzialny za grupę. Jest świadomy zalet i mocy negocjacji. Potrafi zaakceptować zdanie grupy lub bronić własnego punktu widzenia. Doświadczył różnych sposobów pracy oraz potrafi **podjąć decyzję** o tym, jaką przyjąć postawę.

Etap 3:

Uczeń jest świadomy różnych ról i różnego rodzaju **odpowiedzialności** w grupie, potrafi wybrać własną rolę albo zaakceptować zadaną. Jest w stanie prowadzić proces decyzyjny w grupie sugerując sposoby pracy oraz przyjąć odpowiedzialność za prowadzenie grupy. Wykazuje gotowość do modyfikacji preferowanego przez siebie sposobu pracy. Zachęca innych do pracy, utrzymuje partnerską atmosferę.

IV. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób

Etap 1:

Uczeń będzie w stanie **ocenić** sytuację, rozpoznać rodzaj problemu i **wybrać** poznaną uprzednio technikę, aby znaleźć rozwiązanie. Problem do rozwiązania będzie typowy, jednoetapowy. Uczeń będzie zdawał sobie sprawę z potrzeby oceny wartości, odpowiedniości i dokładności uzyskanych rezultatów. Aby ocenić ich trafność, będzie sprawdzać rezultaty w konkretnych sytuacjach.

Etap 2:

Uczeń będzie w stanie **przeanalizować** sytuację i **rozpoznać** rodzaje problemów przez nią stworzonych. Określi rodzaje metod potrzebnych do znalezienia rozwiązania. Problem może być złożony, wieloetapowy. Uczeń **rozumie** potrzebę oceny rezultatów oraz potrzebę zmiany i adaptacji technik, aby stworzyć efektywniejsze, dokładniejsze i ogólniejsze rozwiązanie. Będzie w stanie wyciągnąć wnioski ze swych rezultatów, uzasadnić wybrany sposób postępowania.

Etap 3:

Uczeń **określa** sytuację, rozpoznaje zawarte w niej problemy, dokonuje analizy sposobów ich rozwiązania, tworzy struktury działań, aby z nią sobie poradzić. Rodzaje problemów mogą pozostawać nie do końca jasne dopóki wyniki nie zostaną zanalizowane. Uczeń będzie świadomy potrzeby formułowania hipotez dotyczących wyników, aby zaplanować eksperymentalne sytuacje w celu sprawdzenia tych hipotez, ich ewaluacji, a następnie postawienia nowych hipotez. Uczniowie wykażą gotowość wejścia w strukturę problemu i zajmowania się nimi od środka.

V. Sprawne posługiwanie się komputerem

Etap 1:

Uczeń wie, jak wybrać i zastosować niezbędną wiedzę i umiejętności w danym obszarze technologii informacyjnych (*Potrafię, zatem robię to*).

Etap 2:

Uczeń jest w stanie rozpoznać zadania, jakie należy przedsięwziąć w celu osiągnięcia wyników. Uczeń jest w stanie skorzystać z wiedzy i umiejętności, by wykonać zadania. (*Nie potrafię, więc muszę stwierdzić, co trzeba wiedzieć, aby to zrobić*).

Etap 3:

Uczeń jest w stanie krytycznie zastosować refleksyjne i oceniające procedury do stwierdzenia efektywności i wydajności procesów przedsięwziętych w celu wykonania zadań i osiągnięcia wyników (*Zrobiłem, zatem muszę ocenić, jak to zrobiłem*).

Lektoroal: Dr. Wojciech Walat, e-mail: walat@univ.rzeszow.pl

Kontakt: Prof. dr. hab. Waldemar Furmanek, University of Rzeszow, Institute of Technology, Department of Didactics of Technology and Computer Science 16A, Rejtana Street, 35-310 Rzeszow, Poland